

Riketsiyozlar: Epidemik Tifüsten Çalılık Tifüsüne

Rickettsioses: From Epidemic Typhus to Scrub Typhus

Haluk Eraksoy

Istanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Rickettsia prowazekii'nin neden olduğu epidemik tifüs (lekeli humma), insanlığın felakete uğradığı dönemlerde yaptığı salgınlarla ortaya çıkan bir hastalıktır. Tifüsün yurdumuzdaki yayılması, Balkan Savaşları (1912-1913)'nin sonlarına doğru, asker sevkiyatı ve askerlerin nakliyle, özellikle bu hastalığın endemik olduğu Erzurum ve çevresinden gelen göçmenler ve terhis edilen askerlerle olmuştur. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) koşullarında tifüs artmış ve salgınlar patlak vermiştir. Savaş sırasında yalnız tifüs kurbanı olan Türk hekim sayısının 380 olduğu bildirilmiştir (1). Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918)'nden sonra Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Kafkasya'da incelemeler yapan Amerikan askeri heyetinin başkanı General James G. Harbord (1866-1947)'un raporuna göre, savaşa gitmiş olan Türklere yüzde yirmisi bile köyüne dönememiş; 20-35 yaş aralığında erkek kalmamış ve yalnız tifüsten öldüğü belirtilen Türk askeri sayısı 600 000'i bulmuştur (2).

Tifüsten korunmak için ilk aşı, savaş sırasında Dr. Reşat Rıza (Kor) (1877-1941) ve Dr. Mustafa Hilmi (Sagun) (1880-1967) tarafından İstanbul'daki Gülhane Tababet-i Askeriye Tatbikat Mektep ve Seririyatı'nda yapılmış ve bakteriyemik hastaların serumları inaktive edilerek hazırlanan bu aşığı ilk kez 15 Mart 1915'te Dr. Tevfik Salim (Sağlam) (1882-1963) Üçüncü Ordu'da uygulamıştır. Altıncı Ordu'da da Dr. Abdülkadir (Noyan) (1886-1977) tarafından aşı uygulanan Türklere, hastalanmazken; aşılamaı reddeden Ordu Komutanı Goltz Paşa (1843-1916) ve özel hekimi, tifüse yenik düşmüştür (1). İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında Amerikan hükümetinin Türkiye'den istediği tifüs aşısı, Ankara'ya taşınmış olan Gülhane'de kurulan laboratuvarda hazırlanmış; o sırada laboratuvar kazası sonucunda tifüse yakalanan, aralarında Uzm. Dr. Behiç Onul (1912-1989)'un da olduğu altı kişiden, Tbp. Yzb. Mehmet Tuna 3 Ağustos 1943'te görev şehidi olmuştur (3).

Klimik Dergisi'nin bu sayısında Aggarwal ve arkadaşları (4), bir zamanlar yaygın olduğu Hindistan'da artık

unutulmaya yüz tutmuşken, yeniden ortaya çıkan çalılık tifüsüyle ilgili gözlemlerini paylaşıyor. Çuçuğamuşi olarak da bilinen hastalığın etkeni, *Rickettsiaceae* ailesindeki *Orientia* cinsinin tek türü olan *O. tsutsugamushi*'dir. *Leptotrombidium* cinsinden akarların vektör ve rezervuar olarak rol oynadığı bu riketsiyoz ülkemizde yoktur (5).

Tarihimizde korkunç izler bırakmış olan *R. prowazekii* infeksiyonu bir yana bırakılırsa; ülkemizdeki tek riketsiyozun, *R. conorii*'ye bağlı Akdeniz benekli ateşi olduğu çok eskiden beri bilinmektedir (6,7). Ancak, yakınlarda İstanbul'da insanlara tutunmuş kene türlerinde *R. monacensis*, *R. aeschlimannii*, *R. helvetica*, *R. raoultii*, *R. africae* ve *R. felis* gibi insan patojeni başka türlerin saptanması dikkat çekicidir (8). Bu yeni bulgular, ülkemizde görülen riketsiyozların listesinin çok daha geniş olabileceğini ve tanı olanaklarını artırmak gerektiğini göstermektedir.

Kaynaklar

1. Unat EK. Birinci Dünya Harbinde Türk ordusunda tifüs savaşı. *Cerrahpaşa Tıp Fak Derg.* 1989; 20(2): 255-63.
2. Harbord JG. *Conditions in the Near East: Report of the American Military Mission to Armenia.* Washington: Government Printing Office, 1920: 8.
3. Onul B. *İnfeksiyon Hastalıkları.* 6. basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, 1980: 483.
4. Aggarwal HK, Jain D, Kaverappa V, Mittal A, Yadav S, Gupta A. Emergence of scrub typhus in Northern India: experience from tertiary care hospital. *Klimik Derg.* 2014; 27(1): 6-11.
5. Carroll KC. *Rickettsia and related genera.* In: Brooks GF, Carroll KC, Butel JS, Morse SA, Mietzner TA. *Jawetz, Melnick, & Adelberg's Medical Microbiology.* 26th ed. New York: McGraw-Hill, 2013: 349-57.
6. (Çapçı) Rüştü, (Erden) Fethi. Marsilya humması. *Pratik Doktor.* 1932; 2(9-10): 257-9.
7. Kuloğlu F, Akata F, Tansel Ö, Gürcan Ş, Otkun M, Tuğrul M. Son altı yılda Trakya Bölgesindeki benekli ateş grubu riketsiyoz olgularının özellikleri. *Klimik Derg.* 2004; 17(2): 87-90.
8. Gargili A, Palomar AM, Midilli K, Portillo A, Kar S, Oteo JA. *Rickettsia species in ticks removed from humans in Istanbul, Turkey. Vector Borne Zoonotic Dis.* 2012; 12(11): 938-41. [Crossref]

Yazışma Adresi / Address for Correspondence:

Haluk Eraksoy, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Çapa, İstanbul, Türkiye Tel./Phone: +90 212 635 78 66 Faks/Fax: +90 212 635 78 66 E-posta/E-mail: heraksoy@gmail.com
DOI: 10.5152/kd.2014.01

